

Rozhovor s mými prarodiči a jejich přítelem, doktorem L.

Předkládám vám rozhovor se svými prarodiči, týkající se událostí mezi lety 1968 a 1972, často se však rozmluva stočila i do dob nezapadajících do těchto let. Rozhodla jsem se pro takřka doslovný přepis dialogu především proto, že zachovává autenticitu výpovědí. Ale ani tato forma mi nezajistila stoprocentní přesnost, a to vinou určitých specifik mluveného projevu, která jsem musela odstranit, jinak by v psaném záznamu působila nepatřičně a mé prarodiče by stavěla do nevhodného světla. Přesto se v textu objevují některé hovorové výrazy zejména proto, že mnohem lépe vystihují podstatu sdělení.

Rozhovor jsem začala natáčet v průběhu konverzace, až poté, co jsem dopředu uvedla téma. Byla to chyba, protože mi potíže s technikou nedovolily zachytit prvních asi deset minut hovoru. Celý hovor je členěn do tematických kapitol, vybraných z většího množství materiálu. Vystříhnuté pasáže mají především faktografický charakter.

Kromě slovní výpovědi mě zaujaly rozdíly mezi jednotlivými tématy a volenými výrazy. Mluvím o otázkách, na které mi bylo odpovídáno čistými fakty, jako kdyby tyto chvíle byly pouze vyčtené, a dále o těch zodpovídaných pouze osobními zkušenostmi. Zde byly i velké rozdíly ve zvolených výrazech, vlastní prožitky jsou opisovány mnohem barvitěji a poutavěji.

T = Tereza

M = babička Marta

V = dědeček Václav

L = Luboš (chirurg, přítel mých prarodičů a kolega mého dědečka)

K = maminka Kristina, objeví se ke konci rozhovoru

O Janu Palachovi

- T: Dneska jsem byla na jedné přednášce, kde padla zmínka o tom, že se spekuluje, jestli byl Palach opravdu součástí nějaké organizace, z níž by, jak psal, opravdu vzplály další pochodně, nebo to byla jen výhružka, protože byl údajně tak uzavřený, že o tom, k čemu se chystá, skoro nikdo nevěděl. Jak to bylo vnímané v té době?
- V: Lidé to brali přesně tak, že to takhle funguje. Dokonce o tom mluvil Svoboda, že si sám jako voják uvědomuje to hrdinství, ale že říká těm mladým lidem, kteří jsou v tom zaangażovaný, ať to nedělají, protože to k ničemu nepovede. Takže i on tomu věřil, že to je součást nějakého řetězce.

O Dubčekovi

- L: Já bych se tedy vrátil k tomu roku 68. Ty ses mě ptala, jestli jim něco mám za zlé a co jim mám za zlé, tak jsem řekl co, prostě že povýšili svoji popularitu nad informaci...
- T: Teďka mluvíte o Dubčekovi a...
- L: O všech, o všech. Je nikdo ne zvolil, oni tam byli prostě dosazeni...
- V: Tak komunisti volili komunisty.
- L: Já jim mám za zlé, že se vezli na nějaké vlně popularity a stavěli se takzvaně, aspoň ve svých řečech a projevech, do čela nějakého hnutí a před celý národ a že se zachovali jako úplní zbabělci, že všechny podvedli, když podepsali moskevské protokoly. Jeden tedy nepodepsal.
- T: A jaký je tedy váš vztah k tomu jednomu takhle zpětně?
- V: Jednoznačně pozitivní!
- T: A k těm ostatním pouze negativní?
- L: Totálně negativní. A navíc jako Jan Hus setrval ve své pravdě, teda ukončil komunistickou politickou kariéru a nadále se nezúčastnil dalších politických opatření, ale všichni tihle lidé, o kterých tu byla řeč, které nemám rád a nebudu je jmenovat, prostě všichni ostatní dokonce podepsali tzv. pendrekový zákon, včetně Dubčeka, který vedl k tomu, že když lidé o rok později protestovali proti okupaci, tak ten chlap

nechal střílet do vlastních lidí. Takový je Dubček a takoví jsou lidi kolem něho, takže když já slyším slovo Dubček, obrací se mi žaludek.

- V: Já mám na tohle trošinku jiný názor, já jsem byl v devětašedesátém, když teda v Praze byla tahle represe, na praxi v Hamburku a viděli jsme to v televizi, jak rozháněli demonstrace, kterých tu spousta byla. Kolegové nám tehdy říkali, tak se nevracejte, když je to tam takhle vostrý a zlý, tak tu zůstaňte. Ale my jako parta študáků jsme jeli domů. Ale musí se říct, že vůbec to, že se tady mohly nějaké demokratické aktivity rozvinout, muselo být nějakým politikem zaštitěný, z těch, kdo měli v té době nějakou politickou moc. A díky tomu... teda díky, můžeme se na to dívat i obráceně... Já si také nemyslím, že to byl nějak zvlášť statečný člověk nebo nějaký hrdina. To je jako deux ex machina, že někdo dostane funkci, na kterou nestačí, ale může i mimoděk vykonat něco dobrého reflexně v krizové situaci. A on protože měl všechny ty B, který musel mít, že vystudoval v Moskvě, že to byl komunista a tak, taky díky tomu, že předtím byl tajemníkem a prezidentem Novotný, který už tam taky smrděl kolik let. Prezident se volil na čtyři roky, on se nechal zvolit dvakrát a stejně přetahoval, aniž by byly další volby. Tak byl zvolen jiný, mladý člověk, který byl otevřený aspoň tomu, aby slyšel ty hlasy zvenku, a nebránil tomu, neudělal tady nějakou represí, takže to neudělal on, ale udělali to jiní. Ale aby mu to toho tři čtvrtě roku procházelo, k tomu byly potřeba ty atributy, to že byl komunista, z Ruska, že měl dobré vztahy. To mu to umožnilo. Mohly tady vznikat různé organizace včetně KANu a K231, rehabilitovali řadu lidí, kteří byli odsouzení v 50. letech, z našich známých třeba dostal rehabilitaci tatínek M. S., který seděl sedm let.

O socialistickém „šroubování“

T: A za co byl zavřený?

- V: Za vlastizradu. On byl náčelníkem v Orlu, to byla tělovýchovná organizace jako Sokol, jenže křesťanská, taky o tom napsal knížku, rukou, jednou jsem ji tu měl, popisoval tam různé způsoby, jak ho mučili, ptal jsem se M., kde teď je, a říkala, že ji dali někomu snad z archivu, aby to někde zdokumentovali, tak to možná má ten Ústav pro výzkum totalitních režimů v dokumentaci... jak jim pouštěli proud do těla... no ale to je jedno. Takže řadu těch lidí rehabilitovali, ale ne ve smyslu, že by dostali

odškodnění a funkci, on byl učitel a matematik, dál pak pracoval v cihelně, ale nebyl zavřený a byl tam spokojený, byl to veselý člověk.

No a pak se zase ten šroub utahoval, ono to v tom socialismu fungovalo, že to vždycky malinko, když byl nějaký problém, povolili a pak to zase utáhli, takhle oni to dělají i v Rusku, když tam byl ten gosplan, tak začali zvat zahraniční odborníky, a jakmile se tam začala vytvářet rozumná platforma, tak to zase všechno pozavírali a postříleli a zase to sešroubovali, no a zase to povolovali, ale to je z toho novodobého pohledu.

Takže ten nástup byl dosti pozvolný, za prvý zákony, co zase zavedly cenzuru, a taky se znovu zavřely hranice, to bylo až na podzim v devětašedesátém roce, a orgány vydaly prohlášení, že kdo se vrátí do konce roku nebo v průběhu dalšího roku, má právo na svůj majetek a na to, aby dostal zpět své místo.

T: A jak to fungovalo v praxi? Kdo se vrátil, opravdu všechno získal zpět?

V: Já si myslím, že ano. On tam nějaký škraloup zůstal, ale užívali to i ve svůj prospěch, často mluvili v televizi o tom, jak hrozně se měli na Západě, když se jich ptali: „No tak mi povězte, jak jste se měl...“

Často to také byla pravda, že se neměli dobře, když tam člověk přišel ve čtyřiceti, tak neměl nic, měna nebyla směnitelná, ona teda koruna někde směnitelná byla, třeba na nádraží v Norimberku, tam byl kurz 1:16.

M: K rublu to bylo 1:10, to byl zlatý rubl, a dneska je to vůči koruně smetí.

V: Třeba když jsem byl v Kanadě, na sympoziu, ptali se mě, jak to tu vypadá, byli jsme tam tři Češi a pak Číňané a Američané, tak se mě ptali, kolik si vydělám, a já jsem jim tehdy říkal, že 150 dolarů, a oni na to, že to není možný, že se z toho nedá žít, a ptali se, kolik tu stojí chleba, tak jsem jim řekl, že za chleba dám dvě koruny a za pivo korunu padesát, že si za svůj plat koupím každý den 20 kilo chleba a 30 piv.

A auto si můžu koupit za pět let.

O dobrých komunistech

V: Mezi komunisty té doby ale byla taky spousta báječných lidí, třeba když jsme byli v Americe na začátku 80. let, tak jsme byli domluvení se známými našich přátel, že u nich budeme moci bydlet. Dopadlo to tak, že jsme tam přijeli a oni nás přijali, náš hostitel M. taky byl u komunistů, V Americe působil jako obchodní zástupce Jablonexu.

- M: Měl ale staženej zadek. A přesto nás přijal.
- V: A dokonce nás tam nechal vyspat. Patrně taky nevěděl, jestli se vrátíme, případně jestli z toho nebude mít nějaké problémy. Ale v té době si lidi pomáhali. Když se Češi potkali v cizině, vždycky se k sobě hlásili. “
Před tím když jsme chtěli emigrovat a jezdili jsme po Evropě, tak jsem potkali Čechy. A oni se ptali: „Vy jste taky Češi? A odkud jste?“
A my jsme říkali: „No my jsme z Prahy.“
„A odkud jste teďka?“
„No z Prahy.“
„Aha, no my jsme taky z Prahy, ale teď jsme z Melbourne.“
Čechů bylo venku hrozně málo, takže ta pospolitost byla mnohem větší, dneska se k sobě nikdo nehlásí, vzájemnost je mnohem menší. Možná je to dobře nebo normální, že lidi už necítí takovou potřebu sdílení.

O nevštěpování nelhaní

- T: Já bych se ještě chtěla vrátit ke lži. Především jak člověk učil vlastní děti lhát, aby se nedostaly do průšvihů, popř. aby do něj nedostaly někoho jiného. Jaký byl k tomu přístup, když si člověk vlastně protiřečil, na jednu stranu svým dětem vštěpoval, že nesmějí lhát, a na druhou jim říkal, co nesmějí říkat.
- V: Ono se to v té době nevštěpovalo. Ta realita byla natolik pokřivená, že se o tom nemluvilo. To jsme měli my, díky desateru, ale jinak se to ve společnosti neříkalo.
- T: Takže z vlastní zkušenosti.
- V: Já jsem to nikdy neslyšel.
- L: Já bych neříkal lhát nebo nelhat, rodiče říkali svým dětem, co smějí nebo nesmějí říkat na veřejnosti: „Hlavně neříkej, co jsi teď říkal tady doma o soudruhu Husákovi.“

Učitelé občanské výchovy

- T: A jak to bylo s učiteli a profesory občanské výchovy, všichni byli nadšení komunisti, nebo se našli i světlé výjimky? A co se učilo?

L: Já si dokonce pamatuju na několik svých učitelů občanské výchovy. A ani na jednoho nevzpomínám ve zlém, všichni byli chytrí. Rozhodně učit filozofii není jen tak. Ať je to ta marx-leninská nebo jakákoliv jiná. Všechny se musí především umět podat. Já nevím, jestli tomu věřili, nebo ne.

M: Já bych chtěla říct jednu poznámku, je to hrozně pěkný postřeh. Vzpomínám si na jednoho učitele, to bylo ještě na základní škole, tak v osmapadesátém roce, učil nás občanku... ta byla až od 6. třídy, takže v devětapadesátém. A ten člověk byl opravdu zapálený a přesvědčený. Já jsem od něj totiž dostala ředitelskou důtku, protože jsem si o hodině četla pod lavicí.

„Co děláš?“ zeptal se.

A já na to: „Nic.“

A on opakoval: „Co děláš, ty neposloucháš?“

A já jsem mu na to řekla, že poslouchám, tak přišel a vyhmátl mě.

Nepotrestal mě za to, že si čtu, ale že lžu. A mě to tehdy přišlo absurdní, protože žádný jiný učitel něco takového neřešil, ale on to řešil. Byl to docela mladej kluk, po škole.

K: Můžu vám do toho vstoupit?

To jsem se dozvěděla od jednoho pána, pro jehož organizaci jsem dělala koučování. Ten říkal, že tihle učitelé a kantoři byli velmi kvalitní, protože byli vycvičeni převážně ještě před válkou, takže ve své výchově ještě nebyli ovlivněni a postiženi socialistickou ideologií, museli ji sice respektovat, ale nebyli jí odchováni.

T: A ti vydrželi všichni na svých místech až do roku 89?

A znamená to, že naši profesoři jsou vychováni naopak socialismem?

L: Politický vtíp

7 divů socialistického hospodaření

- 1. všichni jsou zaměstnaní
- 2. i když je 100% zaměstnanost, pracuje 50 % lidí
- 3. i když pracuje 50 % lidí, plán se plní na 100 a více procent
- 4. i když se plán plní na 100 a více procent, nikde nic není
- 5. i když nikde nic není, všichni všechno mají
- 6. i když všichni všechno mají, všude se krade

- 7. i když se všude krade, nikde nic nechybí.

M: A ekonomika, Terezko fungovala tak, že když někdo do kanceláře přinesl zprávu, že jsou někde mandarinky, zaměstnavatel neměl problém všechny ženy pustit do fronty na mandarinky. A nikomu nepřišlo divný, že se tak děje v pracovní době.

L: Ještě na jeden vtíp jsem si vzpomněl... A to je o pěti fázích budovatelského úsilí

- 1. fáze předprojektového nadšení
- 2. fáze poprojektového vystřízlivění
- 3. fáze hledání viníků
- 4. fáze potrestání nevinných
- 5. fáze odměnění nezúčastněných